

Таким образом, для формирования высоко развитой личности диагностическую, консультативную и коррекционную работу с учащимися необходимо вести на 5 важнейших уровнях:

- 1) психофизиологический уровень;
- 2) индивидуально-психологический уровень;
- 3) личностный уровень;
- 4) социальный уровень.

Кроме того, в систему работы психологической службы должны быть включены различные виды работ с персоналом учреждений, образования, направленные на повышение психологической компетентности педагогов на воспитание высоко развитой личности.

Белан В.Т., Елина О.В., Моцный М.П.

*Днепропетровский национальный университет*  
**КВАЗИСТАЦИОНАРНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ КАК  
ИНФОРМАТИВНЫЙ ПАРАМЕТР ОЦЕНКИ  
РАБОТОСПОСОБНОСТИ ОПЕРАТОРА**

В настоящее время все шире проводятся исследования медленных электрических процессов головного мозга человека, одной из составляющих которых является квазистационарный потенциал (КСП) коры головного мозга. Значения квазистационарного потенциала (или омега-потенциал) репрезентивно отражают состояние психической работоспособности оператора – его способности принимать и обрабатывать поступающую информацию, принимать решения и т.д.

Методика измерения КСП обладает рядом достоинств – оперативностью, портативностью, помехоустойчивостью, автономностью, простотой в обращении.

Измерения КСП производятся усилителем биопотенциалов с высоким входным сопротивлением (не менее 10 МОм). В качестве датчиков используются слабополяризующие хлорсеребряные электроды. Величины КСП могут изменяться от 0 до 100 мВ.

Исследования, проводимые на машинистах козлового крана, позволили классифицировать показатели КСП и определить определенные уровни работоспособности операторов. Эти уровни мы разбили на три группы: 1-я группа – высокий уровень работоспособности (показатель КСП – 35 мВ и выше), 2-я группа – средний уровень работоспособности (показатель КСП – 20 мВ и выше). 3-я группа – низкий уровень работоспособности (показатель КСП ниже 10 мВ и возможны отрицательные значения).

Проводимые исследования показали возможность использования

показателя КСП в любых реальных условиях практической деятельности для оценки ФС и работоспособности операторов, а также оценивать рациональность режима труда и отдыха, проводить его оптимизацию и внедрять восстановительные мероприятия.

Білоус О.В.

*Чернігівський державний педагогічний університет*

*ім. Т. Г. Шевченка*

## ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСІЇ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

В історії психологічної науки існує певна традиція виділення двох видів мислення: емпіричного та теоретичного (К. Гольдштейн, С.Л.Рубінштейн, В.В. Давидов, Дж. Брунер). Емпіричне мислення пов'язане з безпосереднім відображенням ситуації, у якій перебуває особистість. Теоретичне мислення спрямоване на відображення сутності предметів і явищ.

Проблема розвитку теоретичного мислення розробляється у межах концепції учбової діяльності (В.В. Давидов, Д.Б. Ельконін, С.Д. Максименко, А. К. Маркова та інші). Необхідно зазначити, що наукові положення цієї концепції найповніше розроблені стосовно молодшого шкільного віку. Разом з тим вчені відзначають, що ефективність професійної підготовки залежить від успішного розвитку у майбутніх фахівців теоретичного мислення. На думку дослідників, єдність професійного, діалектичного, творчого і рефлексуючого мислення виявляється в тому, що це мислення є водночас теоретичним, яке дозволяє пізнавати сутність предметів і явищ [1].

У межах концепції учбової діяльності (В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін) виділяють такі компоненти теоретичного мислення: 1) аналіз змісту задачі з метою встановлення принципу або загального способу її розв'язання, який дозволяє "з місця" розв'язувати інші задачі цього класу; 2) рефлексія як розгляд суб'єктом підґрунтя власних дій і їх відповідності умовам задачі; 3) внутрішній план дій, який забезпечує їх планування і мислене виконання [2].

При вивченні здатності особистості усвідомлювати власний спосіб дії дослідники використовують поняття "рефлексія". Вперше Л. С. Виготський, не використовуючи термін "рефлексія", сформулював проблему переходу від безпосередніх форм поведінки до опосередкованих форм її організації. Загалом рефлексією можна назвати здатність усвідомлювати свої власні розумові процеси та управляти ними. Психологічні механізми рефлексії глибоко досліджені в школі В.В. Давидова. В.В. Давидов вважає, що необхідно виділяти два типи рефлексії: формальну і змістовну. Якщо

при розв'язанні задач досліджуваний спирається на часткові, ситуативні орієнтири і розглядає їх як підгрунття власних дій, то таку рефлексію можна вважати формальною, а розв'язання задач з усвідомленням узагальнених орієнтирів в якості підгрунття своїх дій означає змістовну рефлексію [3, с. 44].

Нами було проведено дослідження рівня розвитку рефлексії у студентів хіміко-біологічного факультету Чернігівського державного педагогічного університету у 2000 – 2001, 2001 – 2002 навчальних роках. У дослідженні брали участь 214 студентів I, II курсів хіміко-біологічного факультету, які навчаються за спеціальностями "хімія і біологія", "біологія і хімія".

Для дослідження рівня розвитку рефлексії у студентів ми розробили методику, яка включає завдання хімічного змісту. Розроблена нами методика дослідження складається з двох частин. Задачі першої та другої частин методики, яка пропонується студентам, відрізняються за способом їх розв'язання. Критерієм розвитку рефлексії ми вважали здатність досліджуваних усвідомити необхідність зміни способу розв'язання, який був відпрацьований при виконанні першої частини методики.

Проведене нами дослідження дозволяє виділити три групи студентів, які відрізняються за рівнем розвитку рефлексії.

Одна група студентів (38,4 % від загальної кількості досліджуваних) розв'язувала задачі першої частини методики шляхом спроб і помилок, орієнтуючись на несуттєві ознаки хімічних речовин, процесів і явищ. До розв'язання задач другої частини методики були відсутні будь-які попередні гіпотези та заздалегідь розроблені плани пошукових дій досліджуваних.

Студенти другої групи (47,6 % від загальної кількості досліджуваних) могли здійснювати теоретичне розв'язання задач тільки за умови допомоги з боку викладача. Недостатньо розвинена рефлексія призводить до того, що досліджувані не можуть усвідомити необхідність зміни способу розв'язання задач другої частини методики.

Студенти третьої групи (14,0 % від загальної кількості досліджуваних) при розв'язанні задач орієнтуються на спосіб їх розв'язання. Розвинена змістовна рефлексія сприяє аналізу та глибокому усвідомленню змісту задачі, а також застосуванню знайденого способу її розв'язання до інших подібних задач. Співставлення умов нової задачі з попереднім способом розв'язання задач першої частини методики дозволило студентам змінити знайдений раніше спосіб розв'язання і правильно розв'язати всі запропоновані задачі.

Результати формуючого етапу експерименту показали, що розв'язання задач, запропонованих в спеціально організованих умовах, які орієнтують на виділення і моделювання загального способу дій, спричиняє розвиток змістовної рефлексії у всіх студентів експериментальної групи, в тому числі у студентів з емпіричним типом мислення. При цьому студенти експериментальної групи виявили досить високу гнучкість мислення і теоретичний спосіб орієнтації у задачах.

## Література:

1. Андронов В.П. Некоторые психологические проблемы исследования профессионального мышления//Межвузовский сборник научных трудов: Психологические вопросы формирования профессионального мышления. – Саранск: Изд. Мордовского ун-га, 1984. – С. 5-12.
2. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения: Опыт теоретического и экспериментального психологического исследования. – М.: Педагогика, 1986. – 240 с.
3. Давыдов В.В., Зак А.З. Уровень планирования как условие рефлексии//Проблемы рефлексии. Современные комплексные исследования/Отв. ред. И С. Ладенко. – Новосибирск: Наука, 1987. – С. 43 – 49.
4. Максименко С.Д. Развитие психики в онтогенезі: В 2 т. – К.: Форум, 2002. – Т. 1. – 319 с.; Т. 2. – 335 с.

Василькова О.И.

*Донецкий институт рынка и социальной политики*  
**ПРОГРАММА “РАВНЫЙ - РАВНОМУ” В СИСТЕМЕ  
 СТУДЕНЧЕСКОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ**

В силу радикальных изменений социальной ситуации в Украине особую остроту приобретают проблемы подрастающего поколения. Этот вопрос рассматривается с двух сторон. Во-первых, что общество может дать молодежи. И это не только предоставление льгот, но и условия развития, становления, социализации и формирования активной жизненной позиции. Во-вторых, что молодежь может и должна дать обществу. И в этом ракурсе остро встает проблема – как наиболее полно и эффективно использовать молодежный потенциал. Эта проблема должна решаться как на первичном уровне представителей подрастающего поколения, так и на государственном уровне.

Так, 26 октября 2001 года вышел в свет Указ Министерства образования и науки Украины о реализации просветительской программы “Равный - равному”. Кроме социально значимых проблем в программу включены и лично-ориентированные, психологически значимые проблемы. Применительно к молодежи, осваивающей профессию, среди глобальных проблем, решаемых в вузе, не последнее место занимают и такие, как саморегуляция, самообучение, самовоспитание, формирование психологического типа мышления. Решение этих проблем будет способствовать формированию профессиональной направленности студентов.

Понятие “просвещение “равный – равному” определяется из того, что сильное участие в распространении знаний берет на себя молодежь. Преимущества этого метода состоят в том, что юноши и девушки больше времени общаются друг с другом, глубже понимают потребности своего